

Çərşənbə, 16 iyul 1919-cu il, nömrə 226

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Çəharşənbə, 17 şəvvalül-mükərrəm sənə 1337. 16 təmmuz 1919 sənə.

Türk və İslamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalətin mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 1 manat 50 qəpik.

Abunə şəraiti: Bakı üçün 1 aylığı 35 rubla, 2 aylığı 60 rubla, 3 aylığı 90 rubla. Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 40 rubla, 2 aylığı 70 rubla, 3 aylığı 100 rubla. Elan fiatı: birinci səhifədə sətri 5 rubla, axırncı səhifədə sətri 4 rubla, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 3 rubla.

Hökumət Teatrosunda Axşam tamaşası OPERETTA

Zülfüqar bəy və Üzeyir bəy
Qardaşlarının Müdiriyyəti

Düşənbə günü, şəvvalül-mükərrəm
ayının 17-də (iyul ayının 16-da 1919-cu

ildə) mütəntən bir surətdə mövqeyi-
tamaşaya qoyulacaqdır
Üzeyir bəyin məşhur

“Şah Abbas və Xurşidbanu”

Bu dəfə Sarabski Şah Abbas rolunda
səhnəyə “atlı” çıxacaqdır.

Biletlər indidən teatronun kassasında
satılmaqdadır. Tamaşa başlanacaq
axşam saat 9-un yarısında.

İyunun 21-də Şəhər İdarəsi binası Su yolu şöbəsində neft motorları hər bir sistem 27 gücdən 5 gücədək, dəmir vərəqələr, kotanlar, axtarı, taxta boçkalar [çəlləklər], 4-6 düyməli atvodlar [boru dir-səkləri], qaz trubası lövhü və qeyri şeyləri satmaqdan ötrü müzayidə (torq) [hərrac] təyin olunubdur. Təfsilatı Su yolu şöbəsi dəftərxanasında saat 10-dan 2-yədək və həmçinin şeylər satılacaq yerdə, “Pajarnı

komanda” binasında 10-cu Zavağzalni, 4-cü Çorru-qorod küçəsi, İtskoviçin zavodu qarşısında saat 10-dan 1-ədək bil-mək olar.

T-177

AZƏRBAYCAN MƏCLİSİ-MƏBUSANINDA

8 təmmuz iclası

Rüstəmbəyli Şəfi bəyin məruzəsi

Rüstəmbəyli - Dün [dünən] burada ərz edildi ki, Qarabağ məsələsi haqqında iki məruzə var: birisi mənimlə Qarabəyli əfəndinin, digəri Çubaryan ilə [isak] Xo-cayevin.

Fəqət mütəəssifanə [təəssüf ki], dün ikinci məruzə oxunmadı. O məruzə de-leqat heyətinin əlində bulunan sənəd və sübutlar əsası ilə tərtib verilməmişdir. O, ancaq general-qubernator əleyhinə bir təqşirnamədə ibarətdir. Əsl-əsasları da bundan ibarətdir ki, Qarabağ hadisatı əsnasında hökuməti-məhəlliyyə [yerli hö-kumət] fəaliyyətsizlik və səhlənkarlıq ib-raz etmişdir [göstərmişdir]. Bunu isbat üçün sual edirlər ki, Üçmıx səngərinə qa-

“Azərbaycan” qəzetinin 226-cı nömrəsinin 1-ci səhifəsi

raqol qoymaq general-qubernatorun nəyinə lazım idi? Məlumunuzdur ki, Şuşa iki müsəlləh [silahlı] tərəfdən ibarət idi: birisində hökumət vardı, digərində isə həttə ermənilər özləri də etiraf edirlər ki, heç bir hökumət olmayıb, müsəlləh çətə dəstələri hökmfərma olaraq [hökm edərək] əhalini dəhşətə salırdı. General-qubernator da, ingilis heyəti də böylə vəziyyəti təhəmmül edilməz [dözülməz] bir hal sayaraq general-qubernator sultasının ermənistana da [Şuşa şəhərinin ermənilər yaşayan hissəsinə də] tətbiq və təşmil [şamil] edilməsini lazım görürlər. Bu məqsədlə qışla [kazarma] olan qismə əsgəri qitəat [hərbi hissə] yeridilməsi təhti-qərara alınmışdı və çünki general-qubernatorun bu qərara əməl etməsinə müsəlləh ermənilər tərəfindən mümaniət [maneçilik] göstəriləcəyi və öz xahişləri ilə bu əmrə tabe olmayacaqları gözləndirdi, ona görə də general-qubernator qeyri-məmul [arzuolunmaz] hərəkətlərin önünü almaq üçün bəzi tədbirlər ittixaz etməyə [tədbirlər görməyə] məcbur idi. Bunu erməni əhalisi də bilirdi.

General-qubernatorun bəyanatına görə, məlumat varmış ki, o zaman erməni kəndlərindən şəhərə müsəlləh kömək dəstələri gələcəkdi. Əlimizdə məlumat var ki, şəhərə tez-tez müsəlləh dəstələr gəlirmiş, həttə Qarabağ ermənilərinə səərbərlik elan edilmiş imiş. Ona görə Üçmıxa qaraqol qonulmuşdur ki, şəhərə müsəlləh erməniləri buraxmasın. Ermənilər də, türklər də təyid [təsdiq] edirlər ki, silahsız adamlara heç kəs dəyməyirdi.

Hadisat başlanan günü Ağdamdan Şuşayadək bütün Şuşa köçlə dolu imiş və Qarabağ türklərinin bütün var-yoxu yol-

da imiş. Bir çox şahidlər göstərir ki, ermənilər kərratla [dəfələrlə] məzkur [deyilən] yolu atəşə tutmuşlardır. Bu işlər isbat edir ki, general-qubernatorun ermənilərə qarşı heç bir təcavüzkarlıq fikri yoxmuş və ola bilməzdi.

Erməni mətbuatı bu hadisədə kürdlərin roluna böyük əhəmiyyət verir. Bu xüsusu Çubaryan dəxi qeyd etdi. Qayıbalı kəndinin talanında kürdlərin iştirakı haqqında ermənilərlə ingilis heyəti məlumat verirlər. Fəqət türklər göstərir ki, tabor komandanı, hökumət və sairlərinin əldə etdikləri məlumatdan anlaşı[lı]r ki, kürdlər dava qurtardıqdan sonra gəlib çıxmışlardır. Ermənilərin həpsi deyir ki, kürdlərin iştirakı onlara məlum deyildir. Mühəqqəqdır [şübhəsizdir] ki, kürdlərin hərəkəti general-qubernatorun binəgüzarlığı [sərəncamı] ilə dayandırılmışdır. Təbiidir, bir yerdə bir hadisə olarsa, bəziləri kömək, digər bəziləri də qarət üçün oraya qoşarlar.

Bir də, Çubaryanın bəyanatında əsgərlərimizin iştirakına böyük əhəmiyyət verilir. Halbuki məlum olur ki, Üçmıx və Yarma əsgərlərindəki qaraqollardan başqa ümumi əsgərlər ayın 4-də qışlalarda imişlər. Erməni hissələrindən atılan güllələrlə qışla içində əsgərlərdən qətl edildiyi də bunu isbat edir. Həttə general-qubernator və tabor komandanı əmr etmişlər ki, ermənilər güllə atsalar da, əsgərlər cavab verməsinlər. *(Hökmləri oxuyur.)* Bu surətlə görülür ki, əsgərlərin güllə atmamaları üçün hər növ ciddi tədbirlər görülmüşdür və general-qubernator var qüvvəsi ilə çalışmışdır qan tökülməsin.

(bitmədi)

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

İtaliya və Fransada inqilab

Genuyada tətillər davam edir. Fəqət şəhərdə sakitlik vardır. Bahalığa protesto olmaq üzrə iyunun 14-də Speziyada mağazaları talan etmişlərdir. Fransada əhval yaxşılaşmışdır. Parisin nəqliyyat işlərində işləyən əməlləri [fəhlələri] işə başlamışlardır. Kömür mədən əməlləri federasiyası bütün kömür mədən əməllərinin tətillər etdiyini xəbər verir.

London - (Şimali Rusiyada) İngilis və Rusiya əsgərləri Medvejyeyorskda olan bolşevik səngərini işğal etmişlərdir. Cənubi Rusiyada Luqanskın şimal-qərb[li], İzyum və Belovodskun 40 ağaclığında Kupyansk dabravollar tərəfindən işğal edilmişdir.

Bağdad - Şeyx Mahmudun dəstəsi Baziyan dərəsi yaxınlığında məğlub olmuşdur. Onların ədədi böyükdür. Yüzdən ziyadə əsir alınmışdır. Şeyx Mahmud [Bərzənci] səhrada yaralanmış bir halda tapılmışdır. Yaralı xəstəxanaya gətirilmişdir.

- “Berliner taqebblatt” qəzetəsində Teodor Volf yazır:

“Müttəfiqlər Kayzer Vilhelmin məhkəməyə cəlb edilməsi işinə şüru edərək [girişərək] ədalət və insaniyyətə muğayir [zidd] iş görürlər və bununla da böyük müşkülət törədirlər.”

“Vorvart” qəzetəsi isə yazır:

“Müttəfiqlərin müharibə işlərində bir adamı təqib etmələri Kayzerin dəxi də nüfuzunu artırır. Sabiq Kayzerin tənbehə düçar edilməsi xüsusunda olan İngiltərə-

nin inadı – ki bütün Almaniya üçün hə-qarətdir – təsdiq edir ki, bir çox almanların zənn etdikləri kimi İngiltərə Almaniyanın ən dəhşətli və xətrəli [təhlükəli] düşmənidir. Hərgah, Almaniyanın müharibədə müqəssir olduğu sənədlərinə baxılırsa, o zaman Almaniyanın düşmənləri də etiraf edər ki, bu böyük müharibədə yalnız Almaniya müqəssir deyildir.”

- Yekşənbə [bazar] günü, gündüz Sileziya və Katovitsədə dəhşətli iğtişaş əmələ gəlmişdir. General [Yozef] Haller tərəfindən Yuxarı Sileziyanın istila edilməsinə qarşı böyük mitinqlər qurulub etiraz edilmişdir. 4 min nəfər polyaklar Katovitse tərəfindən gəlib nümayişlərə mane olmaq istəmişlərdir. Onlar arvad və uşaqların əlindən alman bayraqlarını alıb, natiqləri yerlər[in]dən yendirmişlərdir. Qoşunlar gələrək, iğtişaş davam edirdi. Bir çox ölən və yaralanan vardır. Almaniya dəmiryol tətilləri bitib qurtarmışdır.

Maltada üsyan

Maltadan xəbər verilir ki, işsizlikdən dolayı orada iğtişaş əmələ gəlmişdir. Nəhayət qoşun gücü ilə iş görülmüş. Zənn edilir ki, indi asudəlik bərpa edilmişdir.

İtaliya-Fransa əlaqəsinə dair

Fransa Hökuməti Fiumədə İtaliya ilə Fransa saldatları arasında vaqə olan qanlı müharibənin nəticələrindən və aranın kəskinləşəcəyindən artıq ehtiyat edir.

London - Royter ajansı xəbər verir ki, ingilis qoşunları Qafqazı təxliyə edəcəklərdir.

* Feldmarşal Hindenburgun Foşa yazmış olduğu məktubu münasibətilə Vyana qəzetələri yazırlar ki, Hindenburg Almaniyanın öylə bir nümayəndəsidir ki, bütün Almaniya onun vücudu ilə iftixar edə bilər.

Kanada üsyanına dair

“Deyli nyus” sərməqaləsində [baş məqaləsində] deyir ki, Kanadada olan şimdiki əmələ böhranı[nın] rəsmi surətdə deyildəndən daha artıq əhəmiyyəti vardır. Vinnipeqdə olan əmələ hərəkətidən əlavə Kanadanın ən mötəbər Manitoba şəhərində də əmələ hərəkəti vardır. Orada may ayında belə ümumi tətillər başlanmışdı və bu tətillər nəticəsi olaraq dəhşətli iş-tişaş əmələ gəlmişdir. Vinnipeq hal-hazırda mühasirə halında bir şəhərə mübəddəl olmuşdur [çevrilmişdir].

Stokholm - “Aftonbladet” qəzetəsi xəbər verir ki, Berlində tətillər davam edir. Hökumət siyasi nöqtəyi-nəzərlə tətillər aparıldığını zənn edir. Tətillər şimdiki hökuməti yıxmaq istəyirlər.

Odessa - Romaniyada müntəşir [nəşr olunan] “İzbanda” qəzetəsi yazır: Parisdə Fransa və İtaliya sosialistlərinin konfransında qərar qoyulmuşdur ki, bir beynəlmiləl nümayiş təşkil edilib də qoşunların tərxisini, Rusiya ilə sülh edilməsini və əfvi-ümumi elanını tələb eyləyəcəkdirlər.

Macarıstan bolşevikləri

Royter acentəliyinə çex-slav mənbələrindən rəsmi surətdə xəbər verirlər ki, macar bolşevikləri hökuməti əllərinə alan kimi narazılıq qaldırmaq qəsdilə Slo-

vakiyada və Transilvaniyada bolşevik təşviqatı başlamışlardır. Acentələrə silah və pul verilmişdir. Romaniyalılar buna cavab olaraq təyin edilən xətti-hüdüdü [sərhədi] keçmişlərdir. Macarların dəfələrlə etdikləri hücumu baxmayaraq çex-slavlar xəttini keçməyirlər. Müttəfiqlərin tələbatına görə, romaniyalılar hücumu dayandırmışlardır. Bu hücum nəticəsində ola bilər ki, romaniyalılar Peştəni alıb bolşevik hökumətini məhv etsinlər. Bu iş macarlara kömək etmişdir ki, çex-slavlar ilə mübarizədən ötrü öz qüvvələrini cəm etsinlər. Belə görünür ki, macarların hücumu dayandırılmışdır. Macar bolşevikləri təcili surətdə ordu təşkil edirlər. Macarların Slovakiya[nın] şimal-şərq hissəsinə olan inadlı hücumları göstərir ki, onların niyyəti Ukraynaya soxulub rus bolşevikləri ilə birləşməkdən ibarətdir.

Meksikada amerikalılar

El-Pasodan xəbər verirlər ki, Karransa əsgərləri ilə Villa üsyançıları arasında vaxt olan müharibə əsnasında təsadüfi güllə ilə yaralanmaq ittifaqı [hadisəsi] olduğuna görə, 3600 Amerika əsgərləri sərhədi keçib üsyançılara qalib gəlmişlərdir. Üsyançılardan bir çoxu əsir edilmişdir.

Berlin - Spartaklar hər gün hökumətin icazəsi ilə simsiz teleqraf ilə Lenin, Trotski və Gön ilə danışırlar. Bunlar rəmzi [şifrəli] teleqrafla danışırlar və tərəfi-müqabil heç bir şey anlamayırlar.

Odessa - Petlyuralıların sağ əli olan ataman [Trifon] Yanov atılmaqla edam edilmişdir.

Nauen - Bütün Yuxarı İtaliyanı tətillər istilə eyləmişdir. Bu barədə hökumətlə edilən danışıq heç bir nəticə verməyir. Əməllər tələb edirlər ki, ümumi tərksilah, əfvi-ümumi elan edilib və bir də Rusiyaya qarşı heç bir növ təcavüz edilməsin.

- Bolşeviklər Finlanda sərhədinə 30 min qırmızı qoşun, 250 top yeritmişlərdir. Bolşeviklərin aeroplanları Finlanda sərhədinə bomba tökmüşlərdir.

- Almaniya sosialistləri ümid edirlər ki, Müttəfiqlər Kayzer Vilhelmi mühakiməyə cəlb etməkdən vaz keçəcəkdirlər.

- Türkiyə Ermənistanında müsəlmanlar artıq olmaq üçün müəyyən türklərin oraya mühacirət etmələri üçün türk hökuməti 3 milyon lirə təxsis eyləmişdir [ayırılmışdır].

- Xerson ilə Nikolayev arasında nemə bolşevikləri ilə məhəlli [yerli] bolşeviklər arasında qızgın müharibə gedir.

SÜLH ƏTRAFINDA

Prins Henrix Prusski ingilis kralına teleqram edərək ondan təvəqqe edir ki, ədalət naminə kayzerin məhkəməyə cəlb edilməsi tələbindən vaz keçsin: “İyul ayının 20-də 1914-cü ildə mən siz əlahəzrət ilə müsahibədə bulunduqdan sonra Almaniya qayıdıb Almaniya səfərbərliyi başlananadək kayzerin yanında olmuşam və mən şahidəm ki, əlahəzrət kayzer və

onun məşvərətçiləri dünyanın fəlakətinə bais ola biləcək müharibənin qabağını saxlamağa çalışırdılar. Mən hazırda kayzer barəsində edilən iftiralara rədd edim və mən özümü zati-şahanənin ixtiyarına verərəm, tainki müharibənin əsl səbəbini sizə ərz edərəm.”

Nauen - Almaniya Baş Ruhani İdarəsi sülh imza edilən günün matəm günü olmasına qərar vermişdir.

Nauen - Yuxarı Sileziya Amerika qoşunları tərəfindən istilə ediləcəkdir.

Lion - Norveçya Hökuməti Şpitsbergen cəzirəsinin [adasının] Norveçyaya verilməsini Sülh Konfransından tələb edir.

QƏZETƏLƏRDƏN

General Şkuroya sui-qəsd

Xarkovdan verilən xəbərə görə, Xarkovda general Şkuroya sui-qəsd edilmişdir. Şkuronu şəhər restoranlarının birində zəhərləmək istəmişlərdir. Polkovnik Nelidov zəhərdən ölüb, Şkuro və başqaları salamat qalmışlardır.

Dabravol cəbhələrində

Yekaterinodardan xəbər verirlər ki, Belı şəhəri cəbhəsində general Belovun ordusu bolşevik 5-ci ordusunun sağ cənabını sındıraraq Sterlitamak və Orenburq rayonu ortasına çıxmışdır. Ural cəbhəsində Orenburq rayonunda general Kappel ordusu Buzuluka hücum etməkdədir. Voljski rayonunda Nikolayev işğal edilib,

Ural əsgərləri Samaraya yaxınlaşmışdır. May ayı ibtidasında [əvvəlində] Denikin ordusu ilə admiral Kolçak ordusu arasında olan məsafə 700 verst idi. Hal-hazırda isə 200 verstdir.

Xerson yolunda

Novorossiyskdən xəbər verirlər ki, Qara dəniz sahilində olan Xorlı portu dabravollar tərəfindən işğal edilmişdir.

Fransanın köməyi

Admiral Kolçak əsgərləri arasında olan 40 min Müttəfiq əsgərlərindən ancaq 500 nəfəri fransızlardır. Şimali cəbhədə 2000, Dnestr cəbhəsində isə 3 fransız əsgəri dəstəsindən 2-si arxaya aparılmışdır.

Bolşevik mətbuatı

Bolşevik qəzetələri yazırlar ki, biz təzədən var qüvvəmizlə həyat-məmat [ölüm-qalım] üçün öz mübarizəmizdə davam edəcəyik. Qəzetələr Ağ qvardiya əsgərlərinin müvəffəqiyyətini müvəqqəti hesab edir.

Fransızlar Rusiya haqqında

“A. F.” qəzetəsinə Jak Banvil yazır ki, Estoniya istiqliyyətinin Müttəfiqlər tərəfindən təsdiq edilməsi rus izzəti-nəfsi üçün xeyli təsirlidir. Bununla Rusiya Baltik dənizinə baxan pəncərədən məhrum edilir. Ukrayna təsdiq edilərsə, Rusiya parçalanıb Qara dənizə də çıxmaqdan məhrum olar.

Kanadada

Kanadada bolşevizm təşviqatı ilə mübarizə məsələsini həll etmək üçün ictimai

[yığınaq] dəvət edilmişdir. Tətil hərəkəti artmaqdadır.

Malakka şibhi-cəzirəsində

Malakka şibhi-cəzirəsində [yarımada-sında] həyəcan davam edir. Vellesleydə idareyi-örfiyyəyi-əsgəriyyə [hərbi rejim] elan edilmişdir. Penanq və Sinqapurda sakitlikdir. Asayiş könüllülər ilə “Sislerney” paroxodu maryakları [matrosları] tərəfindən gözlənilir.

Polşa ordusu

Hal-hazırda Polşa ordusu 13 piyada və 3 süvari əsgəri firqədən [diviziyadan] ibarətdir. Bundan əlavə, 40 minə qədər olan Haller ordusunda 2 piyada əsgəri firqə vardır. Polşa əsgərlərinin cümlətəni 300 min nəfərdir ki, bunlardan 100 mini cəbhədə, qalanları arxada əsgəri təlim almaqdadırlar. Zabitlər rus, Avstriya və alman alaylarından [polklarından] ibarətdir. Bir qədər də Fransa və Amerika müəllim-zabitləri [instruktorları] vardır.

Hacı-Tərxanın mühasirəsi

İngiltərə mənbəyindən verilən xəbərə görə, Hacı-Tərxan şəhəri bolşeviklər əleyhinə olan qüvvələrlə mühasirə edilmişdir. Tələfat olmasın deyə şəhəri təslim olmağa məcbur etmək istəyirlər.

Krasnovodskda

Şəhərin 8-10 verstliyində xəndəklər qazılmışdır. Krasnovodskda İngiltərə əsgərləri vardır. Lakin qaçqınların dediyinə görə, bu əsgərlərin qəsdı Krasnovodsk təxliyə edilib qurtarana qədər hücumun qabağını almaqdan ibarətdir.

İtaliya əsgərləri Zaqaqaziyada

“Tiflis” qəzetəsi xəbər verir ki, verilən məlumata görə, İtaliya ilə Cənubi Slav yeni təşkilatları arasında olan ixtilafın həll edilməməsi nəticəsi olaraq İtaliya sərhədində qalxmış həyəcan və İtaliya daxilindəki hadisələr münasibətilə İtaliya əsgərlərinin Zaqaqaziyaya gətirilməsi məsələsi əsasən təbdil edilməmişsə [dəyişdirilməmişsə] də, ikinci plana buraxılmışdır.

İngilislərin Şimali Rusiyadan getmələri

Royter acentəliyinə xəbər verirlər ki, ingilislər Şimali Rusiyanı boşaltmağa başlamışlardır. Bu yaxınlarda orada Dabravol ordusundan başqa ingilis əsgəri qalmayacaqdır. İngilislər Qafqaziyadan da geri dəvət ediləcəklər. Burası da qeyd edilir ki, İngiltərə Hökuməti həmişə Qafqaziyanı ingilis əsgərlərindən boşaltmaq niyyətində olmuşdur.

Əcnəbi məmləkətdə fəhlə hərəkəti

Genuyada tətil davam edir. İyulun 14-də Speziyada bahalıq qarşısına olaraq dükənlər qarət edilmişdir. Fransa əhvalı yaxşılaşmışdır. Nəqliyyat fəhlələri işə başlamışlardır. Kömür mədənləri fəhlələrinin tətili davam edir.

Piçonun bəyanatı

Piçon demişdir ki, Fransa Hökuməti Rusiyaya əsgər göndərməyəcəkdir. Sibiryada 40 min Müttəfiq əsgərlərindən 500 nəfəri fransızlardır. Murmanda 2000 nəfərdir. Dnestrdə 3 əsgəri firqə vardır ki, onlar da bu yaxınlarda gedəcəklərdir. Piçonun bəyanatından sonra Palata 137 səs əleyhinə 349 səsə böylə bir formül

qəbul etmişdir: “Palata Hökumətə etimad edib, Rusiyaya hərbi qüvvə göndərməməklə, Müttəfiqlərlə bərabər Fransa mənafeyinə siyasət yürütməyi hökumətə təklif edir.”

TÜRKİYƏDƏ

Türkiyə nümayəndələrinin müxtirəsi

“Nyu-york herald” qəzetəsi yazır ki, Türkiyə nümayəndələri tərəfindən Sülh Konfransına təqdim edilən müxtirədə [yazılı qeyddə] izhar edilir ki, İngiltərə və Fransa türklərin əski dostlarıdır. Mühəribə məsuliyyəti Almaniya ilə onun acentləri olan Gənc türklər öhdəsindədir. Nümayəndələr vəd edirlər ki, xristian patriarxları hüququnu bərpa edib, Müttəfiqlərin kontrolu altında ədəmi-mərkəziyyət əsası ilə oblastlara muxtariyyət verməklə bərabər, Avropa üsulu ilə məhkəmə reforması tətbiq etsinlər. Rəsmi dillər türk, Fransa, İngiltərə, erməni və yunan dilləri olacaqdır. Nümayəndələr Türkiyənin Suriya və Misirə olan iddialarından imtina edirlər. Bu şərtlə ki, Türkiyənin tamamiyyəti-mülkiyyəsi [torpaq bütünlüyü] mühafizə edilsin.

Sultan İstanbulda qalır

Atina [Afina] qəzetəsi “Embros” yazır ki, Şərq işlərinə baxan dairələrdən alınan mövsuq [etibarlı] məlumata görə, Türkiyə sultanı şübhəsiz İstanbulda qalacaqdır.

Türkiyə qadınları və Sülh Konfransı

Türkiyə qadınlarının müxtəlif cəmiyyətləri müttəhidən [birgə] Xariciyyə Nə-

zarətinə bir məktub göndərib, həman məktubun Sülh Konfransına göndərilməsini xahiş edirlər. Məktubda deyilir ki, Türkiyə millətinin hüququnu və mənafeyini gözləmək üçün lazımı tədbirlər görməlidir.

Sansür

Türkiyə mətbuatı konqresində qəbul edilən qərara müvafiq Fransa, İngiltərə, İtaliya və Amerika ali komissarlarına müraciətən Türkiyə millətinin mənafeyini gözləməkdən ötrü Türkiyə mətbuatına imkan vermək üçün davam edən sansür [senzura] üsulunun bir qədər təgyir və təbdil edilməsi [düzəldilməsi və dəyişdirilməsi] haqqında istida [xahiş] edilmişdir.

İraq şeyxi

İraq şeyxlərindən Əcmi paşa bir teleqrafla Türkiyə Hökumətinə müraciət etmişdir. Teleqrafda şeyx xəbər verir ki, 50 nəfər adamla Diyarbəkirə gəldim. İraqda məskun tayfaların şeyxləri Türkiyə Hökumətinə sədaqət və təbəyyə [tabeçilik] izhar edirlər. Bağdadda olan şurada başqa bir hökumətə tabe olmamağı qərara almışlardır. Əcmi paşa əlavə edir ki, Mərdinə gedirəm və teleqrafın cavabını oraya göndərməyi xahiş edirəm.

İRANDA

Türküstan qaçqınları

Bolşeviklərin Mərv və Aşqabad üzrə hücumları münasibətilə bu şəhərlərin əhalisi qaçqın sifəti ilə İrana köçmüşdür. Qaçqınların ədədi günbəgün artmaqdadır. Qaçqınların çoxu böyük üsrətlə

[çətinliklə] Məşhəd şəhərinə dolmaqdadırlar. Məşhəddə çıxan qəzetələr əhalini qaçqınlara müavinət etməyə dəvət edirlər. Bununla bərabər, qəzetələr sərhəddə olan İran məmurlarının qaçqınlar haqqında gördükləri fəna müamilələri [pis rəftarları] təəssüflə qeyd edirlər. Sərhəd məmurları qaçqınların ağır hallarına baxmayıb, onları günlərlə saxlayırlar. Qəzetələr bu barədə hökumət tərəfindən tədbirlər görülməsini tələb edirlər.

“Bahar” qəzetəsinin qapanması

Çoxdan bəri Məşhəd şəhərində nəşr olan “Bahar” qəzetəsi bu günlərdə hökumət binagüzarlığına [sərəncamına] görə qapadılmışdır. “Ağah” qəzetəsi bu münasibətlə narazılıq izhar edib, “Bahar” qəzetəsi haqqında görülən cəzanın ləğv ediləcəyinə ümid edir.

Əfqanıstan əhvali

Məşhəddə çıxan İran qəzetələrinin verdikləri xəbərlərə görə, Əfqanıstan əhvali-siyasiyyəti ingilislərə hərbi hərəkət başlanması münasibətilə əvvəlki qərar üzrədir. Bir para yerlərdə bolşevizm güclənməkdədir.

DAĞISTANDA

General Xəlilovun qaçması

Alınan məlumata görə, Dağıstanı satan general [Mikayıl] Xəlilov Teymurxanşuradan qaçmışdır.

İnqıştand od içində

Bütün İnqıştand dabravollara qarşı üsyan qalxmışdır. Xüsusi surətdə veri-

lən xəbərlərə nəzərən, Vladiqafqaz şəhəri inqışlar tərəfindən işğal edilmişdir. Dabravolların məğlub olmasına özlərinin ehtiyat əsgərlərinin Qırmızı qoşunların qarşısına başqa yerə göndərilməsi ilə izah edilir.

Dağıstanda üsyan getdikcə kəsbi-vəxamət edir [qorxulu hal alır]. Şeyx Əli Hacınin bayrağı altına 50000 dağıstanlılar cəm olub ya ölüm, ya istiqlal deyər son qətrə qanlarınadək dabravollarla müharibə edəcəklərinə qəsəm yad etmişlərdir [and içmişlər].

VÜKƏLA ŞURASINDA [NAZİRLƏR KABİNETİNDƏ]

Maarif nazirinin Bakıda güşad olunacaq [açılacaq] darülfünun [universitet] komisyonu layihəsi haqqındakı məruzəsindən sonra qət edilmişdir [qərara alınmışdır]:

Bakı şəhərində dövləti darülfünun güşadı [dövlət universiteti açılması] layihəsini təsviblə [bəyənməklə], Məclisi-Məbusana idxalı tapşırılsın. Layihəyə işbu maddələr əlavə edilməlidir:

1) 1919-1920-ci tədris sənəsində Tarix və ədəbiyyat şöbəsinin fəqət 1-ci sinifi güşad edilir ki, başqa sinifləri vaxtilə güşad ediləcəkdir.

2) Xüsusi mümaniət [maneçilik] olmazsa, 1919-1920-ci tədris sənəsindən etibarən Riyaziyyat və Hüquq şöbələri də güşad edilməlidir. Fəqət müsəlman hüququ və tarixinin orada keçilməsi məşrutdur [şərtidir].

3) Hər halda darülfünuna ən əvvəl azərbaycanlılar qəbul edilməlidir.

4) Türk lisanının ciddi bir surətdə hamı şöbələrdə keçilməsi icbaridir.

5) Maarif naziri yeni bir kafedra güşadını lazım görərsə, kafedra güşad edilməlidir.

6) 7-ci maddəni xaric etməli. Zira darülfünun təmiri [tikilməsi] üçün lazım gələcək ərazi şəhər tərəfindən məccani [pulsuz] olaraq verilə bilər.

7) 1919-1920[-ci] sənə üçün darülfünun təşkilinə istənilən 3 milyon manat az olduğundan, 5 milyon manatadək artırılmalı.

8) 62, 63 və 64-cü nizamnamə fəsilələrinə qeyd edilməlidir ki, darülfünunda 3 sənə xidmət edəcək zəvat [şəxslər] təqaüd (pensiya) ala bilər. Qəza buraya daxil deyildir.

9) Müdərrişlər məvaciblərini 1/3 artırmaq.

10) İdarə və təsərrüfat cəhəti xidmətçilərinin məvaciblərini bərvəchi-ati [aşağıdakı kimi] təyin etməli:

Şura katibi sənədə 48 min manat;
Ekzekutor [təsərrüfat müdiri], klinika müdirələrinə, fakültələr kargüzarlarına sənədə 24 min manat;

Doktor sənədə 12 min manat;
Memarlıq vəzifəsini ləğv etməklə, vəzifəni Maarif Nəzarəti memarına mühəvvel etməli [tapşırılmalı].

NƏZARƏTLƏRDƏ [NAZİRLİKLƏRDƏ]

- Gürcüstan Hökuməti nəzdindəki Azərbaycan siyasi nümayəndəsi Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarətinə [Sosial Tə-

minat Nazirliyinə] xəbər vermişdir ki, hər gün Ermənistandan qaçqın müsəlmanlar varid olmaqdadır [gəlməkdədir]. Bunlar maddi müavinətə möhtacdırlar. Bunlar ümumiyyətlə Azərbaycana rəvan olmaqdadırlar. Bir vaqon vermək kafi olmayaçağından, başqa müavinətlərdə bulunması da mərcudur [xahiş olunur]. Bundan dolayı Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə naziri Rəisi-vükəlaya [Baş nazirə] müraciətən rica etmişdir ki, məsələ Vükəla Şurasına [Nazirlər Kabinetinə] idxal edilsin.

- Zaqafqaziya aysorlar milli komitəsi sədri Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarətinə müraciətən məlum etmişdir ki, Yelenendorf Georgiyevksdə hal-hazırda Van ətrafından qaçmış 1500-ədək aysorlar mövcuddur ki, bunlar Amerika Komitəsi tərəfindən birdəfəlik maaşdan başqa heç bir müavinət almamışlardır. Komitə rica edir ki, qaçqınlar üçün darüleytam güşad etmək [yetimxana açmaq], qaçqın payı, əlbisə [paltar] vermək kimi müavinətdə bulunmaq üçün iqdamatda bulunsun [addımlar atsın]. Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə naziri Gəncə nahiyə müfəttişinə xəbər vermişdir ki, təcili surətdə qaçqınların əhvalını məhəllində [yerində] təhqiqlə Nəzarətə lazımı məlumatı versin.

- Müsəlman Ünas [Qadın] Cəmiyyəti-Xeyriyyəsi sədri Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarətinə müraciətən məlum etmişdir ki, Cəmiyyət nəfinə [xeyrinə] işbu həzərətədən ianələr varid [daxil] olmuşdur:

Rəisi-vükəla Nəsim bəy Yusifbəyli həzrətlərindən 1100 rublə;

Ağababa Quliyev 1000 manat;
Doktor Gindəsən 50 manat;

Gizli qalmaq istəyən zəvatdan [şəxslərdən] 4000 manatdan ziyadə;

Dadaşov 1000 manatlıqdan ziyadə dəvacat [dava-dərman];

Abdullayev Mustafadan 150 cift çarırq, 88 cift uşaq əlbisəsi;

Fransız sineması 105 yer vermişdi.

Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti bütün ianə verən zəvata izhari-təşəkkür edir.

- Xariciyyə Nəzarəti Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarətinə məlum etmişdir ki, Batumdakı siyasi nümayəndəməzdən bir çox azərbaycanlılar vətənlərinə qayıtmaq üçün müavinət istəməkdədirlər. Nümayəndə ixtiyarında xüsusi vəsait olmadığından, onların müraciətlərini açıq buraxmaq məcburiyyətində qalır. Nəzarət rica etmişdir ki, böylə hadisələrdən ötrü nümayəndəyə 15-20 min manat pul verilsin. Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti məsələni Vükəla Şurasına idxal üçün Rəisi-vükəla həzrətlərinə müraciətdə bulunmuşdur.

YENİ NOTARIUS İNTİXAB EDİLƏCƏKDİR

Mədəni müəssisələrin biri də müqavilat idarələri, yaxud Yevropa təbirincə notariusxanalardır. Burada şirkət, ticarət müqavilələri, vəkalət və vəsiyyətnamələr və bunlar kimi sair sənədlər qeyd və təsdiq olunur. Bu idarələrin yardımını ilə məhkəmə işləri asan vəchlə [surətdə] həll və şərh olunur. Əhaliyə xeyri olan kimi, xəzinə varidatına da böyük mənfəəti vardır.

Məlum olduğu üzrə, müqavilələr rusca yapıldığından bu lisanı bilməyən əhəlinin bir çox xahiş və arzuları ürəklərində qalaraq, istədikləri dərəcədə qeyd olunmayırdı. Bisavad dilmaclara möhtac qalmış müqavilat mühərrirləri (notariuslar) tərəfi-müqabilin məqsədini anlamayıb, bəzən naqis müqavilələr yapırdılar ki, bunun nəticəsi olaraq müqavilədarın övladı əsrlərcə zərər və ziyana uğraşırdı. Hələ bəzən əhvalatdan baxəbər [xəbərdar] olmayan notariusları iğfal edib [aldadıb] öylə saxta müqavilələr icad edirdilər ki, şeytan da bunlardan baş çıxara bilməzdi. Neft yerlərinin bəzən bir neçə mütəfərriq əşxasə təəllüqü [ayrı-ayrı şəxslərə mənsub olması] və hər şəxsin əlində özünə məxsus müqavilənaməsi olduğunu yəqin ki, Bakıda yaşayan zəvat müşahidə etməmiş deyil. İştə, bir bu qədər səhv və xətalər ondan tövliid edir [əmələ gəlir] ki, notariuslar əhəlinin lisanına dara deyillər [əhəlinin dilini bilməyirlər].

Dilbilməz notariuslardan azad olmaq üçün Qafqazda gürcülər hamıdan qabaq notariusxanaları milliləşdirdilər. İndi Gürcüstandakı müqavilat mühərrirləri [müqavilə yazanlar] tamamən gürcüdürlər, yaxud gürcücə bilən sair millətlərdir. Bu gün Azərbaycan məhkəmələri milliləşdirilmədiyi üçün notariusxanalarımız da köhnə üsul ilə bəqa [qalmaqda] və davam etməkdədir. Müqavilənamələrimiz yenə rusca yazılır. Bu hala biz səbir etmişik və yenə edərdik. Hərgah, bununla belə, məsələnin ikinci bir cəhəti olmayaydı. O cəhət də bundan ibarətdir ki, Azərbaycan notariuslarının heç biri nəinki azərbaycanlı, hətta gürcü, erməni, ləzgi kimi Qafqazın sair məxluqundan da deyildir-

lər. Böylə olan surətdə bizim notariuslar Azərbaycan əhəlinin əhvali-ruhiyyəsinə, adət və ənənətinə [adət-ənənələrinə] əsla bələd olmayıb, biganəvar yaşayırlar. Halbuki, notariusların ən böyük vəzifələrindən biri əhəlinin maddi və mənəvi işlərinə lap yaxından bələd olub, xeyir-şər yoldaşı və qəm şərki olmaqdır. Rusiyanın ən uzaq yerlərindən gəlmiş bu ağaların məqsədi əhəlinin dilini, adət və dəblərini öyrənmək deyildir. İdarəsində bir-iki dilmac ittixazı ilə [işə götürməklə] vicdanını sakit və rahat etmişdir.

Dilmac ağa hər nəyi qəbul edirsə, notarius əfəndi də onu mütləq qəbul edir. Dilmac kimi notarius müqaviləsinin başında “Şəxsiyyəti mənə məlumdur” cümləsini notarius da yoğun bir xətlə yazır. Halbuki, bunlar küçədə bir-birinə rast gələrsə, “şəxsiyyəti məlum” ağanı notarius əsla və qət’a tanımaz.

Qanunşünaslıq bumu? Əcnəbi notariusları əhəlinin əyri və doğrusunu nə təriq [yol] ilə müəyyən edəcəkdir? Hərgah dilmacın hər sözü notarius qarşısında bir qanun kimi qəbul olunarsa, ağıl və məntiq bunu tələb etməzmi ki, dilmacın özünə notariusluq və notariusda da sadəcə bir mirzəlik vəzifəsi verilsin. Madam ki, müqavilənin başında “Şəxsiyyəti mənə məlumdur” cümləsi yazılmaq icab edir, aşkar deyilmi ki, bunu qanun tələb edir? Gərək tərəfi-müqabili notarius ətrafıca tanısın, bilsin ki, bu cümləni də yazmağa ixtiyarı olsun. Öylə olan surətdə kamali-cidiyyətlə iqrar [təsdiq] edə bilərəm ki, notariuslardan heç biri qanuna mütabiq [uyğun] təyin olmamışdır. Zira əhəlini tanımaq üçün uşaqlıqdan Azərbaycanda yaşamaq icab edər.

Əcəba Azərbaycanın bir bu qədər hüquqşünasları mövcud olduğu halda, bunlardan notariusluğa bir nəfəri də yaramadımı? Hökuməti-müstəbidə buna razı olmayırdı ki, azərbaycanlılara notariusluq kimi əhəmiyyətli bir vəzifə verilsin. İndi azərbaycanlıların haqqı yoxdurmu ki, yeni təyin olunacaq notariusun müsəlman hüquqşünaslarından intixab edilməsini [seçilməsini] tələb etsin?

İstinaf [Apelyasiya] Məhkəməsi elan etmişdir ki, bu yaxın vaxtlarda Bakı şəhərinə yeni bir notarius intixabı təhti-qərara alınmışdır. Hüquqşünaslardan xahişmənd [istəyəni] varsa, ərizə verib imtahana təşrif gətirsin. Əlbəttə notariusluq, ələlxüsus neft mədənləri ilə məşhur Bakı notariusluğu öylə bir “dadlı” məmurluqdur ki, məşhur advokatlar, hətta məhkəmənin salxordə [yaşılı] üzvləri bunu dərdəst etməyə [ələ keçirməyə] çalışacaqlar. Bunların müqabilində, ola bilsin ki, bizim cavan hüquqşünaslarımız məharətli imtahan verə bilməsinlər. Verə bilsələr də yenə köhnə və təcrübəli advokatlara tərcih verilsin. Böylə olarsa, yenə əhalinin haqqı müləhizə olunmayaraq ayaqlar altında tapdalanacaqdır. Lakin zənn etməyirəm ki, bu dəfə əhali buna razı olsun.

İnsafdan kənar bir şeydir ki, Azərbaycanın 50-60 notariusu olduğu halda, aralarında bir nəfər müsəlman notariusu yox, türkcə bilənləri yox, ələlxüsus Azərbaycanın paytaxtı bulunan Bakıda tamam müsəlmanlar dilmacların keyfəmayeşalarına [keflərinə] möhtac qalaraq, yüz minlərcə ürfi və şər'i [ənənəvi və qanuni] müqavilat ehtiyaclarını rəf edə [aradan qaldıra] bilməyirlər. Halbuki Bakı-

da bir dənə müsəlman notariusu təyin edilərsə, süls və nəfəqə kimi ehşanlara dair minlərcə müsəlmanların vəsiyyətnamələri tərtib verilər. Bir nəfər müsəlman notariusu intixab olunarsa, əhali dərdini bilavasitə notariusə söylər, istədiyi qayda ilə də şər'i vəsiyyətnamələri etdirər. Barı bu nöqtəyi-nəzərlə bir nəfər müsəlman notariusu intixab edilsin. Bu da əncampəzir olmasa, İstinaf Məhkəməsi əhalinin haqq tələbini dinləmək istəməyir deməkdir.

Fərhad Ağazadə

NAXÇIVAN MƏKTUBATI

- 5 -

Camaat gündə hər tərəfdən təzə xəbərlər gözləməkdə ikən, İran mürəxxəslərimizdən [nüməyəndələrimizdən] Təbrizdən zeyldəki [aşağıdakı] məzmununda bir məktub alındı:

“Biz sağ-salamat Təbrizə yetişib Mehdiqulu xan cənabları ilə bərabər əyalətikübraya gedib xaki-payi-həzrəti-vala ərvahına fədanın [ruhuna qurban olduğum uca həzrətin ayağının torpağına] qədəmlərinə döşənib ziyarətinə nail olduq.

Naxçıvan və həvalisi [ətrafı] əhalisinin İran təbəəsi olmalarını və müraciətnamələrini izhar və təqdim etdikdən sonra həzrəti-vala [uca həzrət] bizə xeyli məhəbbət edib qəhvə (?) gətirdi. İçdik və buyurdu ki, bu xüsusda mən Tehran ilə danışışam, hələ cavabi-kafi almamışam. İnşallah ki, axırı xeyirdir. Siz də ça-

lışın mən də. Gecə və gündüz (?) bu xüsusda bir dəqiqə müzayiqə və müsəmiyə etməyib [bir dəqiqəmi əsirgəməyib və səhlənkərlənməyib] çalışacağam.

Sonra biz Amerika konsulunun ziyrətina nail olduq. Bizi kamali-məhəbbətlə qəbul etdi. Mətləbimizi izhar etdik. Bizə dildarlıq [təskinlik] verib söylədi ki, heç öylə qanun yoxdur ki, o qədər camaatı zorla özgə millət himayəsinə versinlər. Bu barədə mən Amerikaya yazmaqla bərabər, Sühl Konfransına da məlumat verib Vilson həzrətlərindən sizin xilas olmağınızı rica etdim.

Sonra İtaliya, ingilis, bilməm filan konsulları ilə görüşdük. Bizə təsəlli veridilər... ilx.”

Şu məktubu alan kimi do-do bütün bazar əhalisinə xəbər verirlər, gəliniz xeyir xəbər gəlmiş. Biçərə əhali sevincindən çar-çabuq dükanları qapayıb da, həydi, xan imarətinə. İctimai-ümumidən [ümumi yığınaqdan] sonra molla Əli Axund məktubu oxuyur. Hər kəs ağzını açaraq diqqətlə məzmununu dinləyir. Sonra dağılır və sevinir ki, iranlı oldu.

Sabahkı gün yenə mürəxxəslərdən telefon:

“Bərk durunuz, işlər düzdür. Sizə Tehrandan hakim təyin olunmuş.”

Xülasə bir həftə əhalini bu növ məktublarla məşğul etdikdən sonra mürəxxəslərdən məktub gəldi:

“Burada işlər düzəlir, fəqət Tehrana getmək lazım, para (?) göndəriniz.”

Bu məktubdan sonra artıq camaat xəbər bəkləməkdən bıqdıqdan, naümid olub İrandan da gözünü yumdu. (Mürəxxəslərimiz şimdiki rəvayətə görə Tehran dadırlar.)

- 6 -

Erməni hökumətinin gəlməsinə üç gün qalırdı. Biçərə camaat başı kəsik toyuq kimi hərdən bir tərəfə fırlanıb qovrulurdu. Hər yerdə avam mitinqləri və mübahisələr görünmədə idi:

Bir çoxları:

– Babam, xanlar bizi satdılar.

Başqaları:

– Onun zamanı deyildir, əlac aramayırıq.

Gənclərimiz və avamlardan bir çoxu:

– Erməniyə təslim olmaq yoxdur, ya ölüm ya azadlıq.

Zəiflər və tacirlər:

– Xeyr, canım, nə yapırınsız? Biz gedib ingilis hökuməti ilə müharibə yapmayacağıq ki, – deyirdilər.

Filhəqiqə [doğrudan da] axırıncı sözləri eşitdikdə hər kəs düşünərək sakit olurdu.

Əsgərlər və zabitlərimiz:

– Buraları ermənilərə verərlərsə, biz bilümmum [ümumiyyətlə] yığışib Azərbaycana gedəcəyiz.

Bir çoxları:

– Xeyr, Azərbaycanda onsuz da əsgər çoxdur. Biz böyük şayka dəstəsi bağlayıb da dağlarda dolanırıq. Nə vaxt ermənilərin zülam-zülümü başlanarsa, ol vaxt biz də qisas almağa başlarıq və həm ermənilər rahat dururlar. (Həqiqətən erməni hökuməti gəlmədən əvvəl çox əsgərlər zabitlərlə Azərbaycana hərəkət etməyə başladılar.)

Camaat böylə fikirlər etməkdə ikən gündə onların arasında növbənöv şayiələr də dövrən edirdi. Bir gün söyləyirdilər erməni əsgərləri 2 top və 10 pu-

lemyotla Şərunun Noraşen köyünə gəldilər. O qədər deyildirlər, 200 nəfərdirlər. Həpsi zəif, cansız mühacir gətirmişlər. Bir gün söyləyirdilər ki, erməni zirehli Şah-taxtna gəlmiş, o biri gün zirehlinin Naxçıvana gəldiyini söyləməklə kəndlərinə təsəlli verirdilər ki, şu zirehli erməni malı olmayıb ingilislərindir. Xülasə, bu cür xəbərlərlə məşğul olub, yavaş-yavaş qulaqları qızıxdı və əvvəlki inadlarından biraz soyudular demək olar. Bir az ticarətə məşğul olub əski müsəlman sözlərini təkrar etməyə başladılar ki:

“Ay baba, xalq necə biz də birisi filan...”

- 7 -

Mayısın 12-si idi. İngilis general-qubernatoru [Naxçıvanski] Kəlbəli xana əmr etmişdi ki, əsgərləri nə üçün tərxis edirsiniz? Şəhər və həvalisi qüvvəyi-əsgəriyyə ilə mühafizə edilməlidir. Əski qanununuz pozmayın. Bu xəbər camaata böyük sürur [şadlıq] verdi ki, daha erməni gələsi deyildir. Yenə min mülahizə ilə məşğul olmağa başladı. Mayısın 13-də general-qubernator qışladan [kəzarmadan] şəhərə telefonla Milli Şura sədrinə xəbər verdi ki, yarın erməni general-qubernatoru gəlir. Siz və iki nəfər zihörmət [hörmətli] şəxs Bələdiyyə rəisi ilə istasyonda bulunub onu istiqbal edəcəksiniz [qarşılayacaqsınız] və saat 4-də siz qışlaya gəlməlisiniz ki, sözüm vardır. Saat 4-də sədr qışlaya getmişdi. Qubernator söyləmişdi ki, nə qədər silah qismi varsa gəzləyiniz. Erməni hökuməti gəldikdən sonra artıq silah gəzdirməməsiniz. Əhali nə qədər rahat dursa, bir o qədər onun

xilasıdır. Milli Şura əvəzinə Milli Komitə yapınız.

Bu xəbərlər camaata yetişdikdə, bir anda hər yerdə intişar tapıb [yayılb] bütün camaat yenə bir yerə yığılmağa, toplanmağa başladılar. Camaat Milli Şuraya yığılıb məsləhət gördülər ki, kimsə ermənilərin istiqbalına Milli Şura sədrindən başqa çıxmayacaqdır. Erməni qulluq və məmuriyyətinə girənlər edam ediləcəklər. Protestomuzu səbata yetirmək üçün onlara soyuq baxacağıq. Hər kəs yeni təşəkkül edəcək Milli Komitəni tanıyıb mütləqə ona şikayət etməklə, erməni hökumət və divanxanasını tanımayacaqdır. Tanıyanlar əvvəlcə cəza-yi-nəqdi [pul cəriməsi] və sonra böyük cəza ilə cəzalanacaqlar. Erməniyə rəiyyət olma-yaq deyər İrana köçənlər heç vaxt köçəmməzlər. Çünki onlar zənginlikdən gəlib, kasıb və fəqirləri ermənilərə qurban buraxırlar və bir də erməni gəlməklə bu böyüklükdə türk yurdunu, ocağını söndürmək, keçirmək olmaz.

Tamaşaçı

ŞAMAXI HAQQINDA

Orucluq bayramından istifadə ilə Şamaxı uyezdirinin vəziyyətini, əhalisinin güzəran və məişətini yerində öyrənmək, bununla bərabər, təşkilat yapmaq məqsədi ilə Türk Ədəmi-Mərkəziyyət firqəsi “Müsavat”ın Mərkəzi Komitəsi tərəfindən Şamaxıya göndərilmiş Parlaman üzvü Mehdi bəy Hacıbababəyov bu gündə Bakıya qayıtmış və Şamaxı qəzası

haqqında atıdiki [aşağıdakı] məlumatı vermişdir:

– Məlum olduğu üzrə, Şamaxının yolu Kürdəmir istasyonundandır. Şamaxıya gedəcək bir müsafir Kürdəmirdən gəlməlidir. Vaxtilə bir çox nəqliyyat əsbabı [vasitəsi] – fayton, dilican, araba və sairə olardı ki, Kürdəmir ilə Şamaxı arasındakı yolu müşkülatsız getmək olardı. Son hadisələr zamanında Şamaxı və ətraf kəndləri tamamilə dağılıb qeyri-məskun bir hala qoyulduğundan, Kürdəmirdən gediş-gəliş tamamilə kəsildiyindən, indiki halda heç bir nəqliyyat vasitəsi mövcud deyildir. Böylə ki, birisi əgər Kürdəmirdən Şamaxıya gedəcək olsa, təkbaşına üç-dörd yüz manat xərc çəkmək məcburiyyətində olacaq. Bu isə fəqir əhali üçün nə qədər müşkülət törədir. Tək-tük yurdlarına qayıtmış fəlakətdələri [fəlakə vurmuşları, bədbəxtləri] məişət və dolanacaq cəhətindən nə qədər çətin bir vəziyyətə salır. Əgər həftədə iki kərə Kürdəmirdən Şamaxıya gədən poçta troykası iki kərə artırılar və sənişinə məxsus edilərsə, bir növ camaatın nəqliyyat və gediş-gəlişlərini asanlaşdırar.

Kürdəmirdən Şamaxıya doğru yol üzərində olan kəndlər tamamilə yerlə yeksan edilmişdir. Yurdlarına qayıdan bu zavallılar küləşdən yapılmış komalarda, habelə üzəri küləşlə örtülmüş daxmalarda yaşayırlar. Yarın qışda bunların nəsil yaşaya biləcəklərini nəzərə almalı, indidən çarəsinə baxılmalıdır.

Şamaxı qəzasında demək olar ki, çöl işləri fəna bir haldadır. Onun fənalığı əkilməməkdən deyil, bəlkə təbii çöl məhsulunun yığılmamasındandır. Ağsu rayonunda ot tamamilə biçilməmiş qalmışdır.

Çünki camaatın bir qismi müharibələrdə və sonrakı qaçqınlıqda və xəstəliklərdə qırılmış, qismi-küllisi [çox hissəsi] də öz yurdlarına qayıtmamışdır. Qayıdanların da gəncləri əsgərliyə alınmış. Bununla bərabər, çöllərin biçilməməsinə ən böyük səbəb kəndçilərə lazım olan alat və əsbabın [alətlərin və vasitələrin] qətiyyənlənməməsi, kəndistanda at və kəl kimi birinci dərəcədə kənd həyatına lazım olan qaramalın olmamasıdır. Bu hal isə yalnız Şamaxı qəzası əhalisinin deyil, ümum məmləkətin gələcək həyatını təhdid edir.

Şamaxı şəhəri bir halətdədir ki, onu təsvir etmək mümkün deyildir. Evlər tamamilə yandırılıb uçurulmuşdur. Vələv [həttə] bir dənə olsun salamat binaya təsadüf edilməyir. Küçələr dağıdılmış evlərin ənqazı [qalıqları, dağıntıları] ilə tutulmuş, insan şəhərə girərkən onu vəhşət [qorxu; dəhşət] alır. Səqfi tökülmüş, qarı-pəncərəsi yanmış binalardan yalnız uçuqlar, onların miyanından [arasından] görünən Pompey xarabazarlığını andıran sütunlardan başqa nəzərə bir şey çarpmaz. Şəhərdə həyat yox kimidir. İki min nəfərədək şəhərə camaat övdət etmişdir [qayıtmışdır]. Gecələr xaraba evlərin mənzərəsi insana bir dəhşət verir. Şamaxı zəlzələsindən sonra evlər yek-digərindən [bir-birindən] qayət məsafəli bir halda bina edildiyindən, bir evdən digər evə heç bir halda od keçəmməzdi. Budur ki, iddia etmək olar ki, evlər birər-birər yandırılmışdır. 16 məsciddən birisi də salamat qalmamışdır. Məscidi-camenin binasında atəş ala biləcək heç bir məvadd [maddə] olmadığından anlaşılır ki, onun yalnız daşdan olan divar və tağlarına neft və mazut sürtməklə və bir çox

müskülət daxilində onu yandıra bilmişlərdir. Çünki o məscidi başqa dürlü yandırmaq imkan xaricində idi. Məbədləri böylə təhqir və xarab edilmiş türk və müsəlmanlar sonradan şəhəri istirdad edərkən [geri alarkən] erməni və rus kəlisalarına müqabiləyi-bilmis [eyni şəkildə müqabilə] etməmişlər, o kəlisalara heç bir toxunulmadan öyləcə salamat qalmışlardır. Şamaxıda öylə bir salamat bina yoxdur ki, qəza qaimməqamı, post və teleqraf və bələdiyyə idarəsi və sair bu kimi dövləti müəssisələr orada iqamət eyləsinlər [yerləşsinlər]. Bu müəssisələrin cümləsi şəhər məktəbinin yangından qalmış xarabalıqları içərisində iqamət edirlər. Şamaxıya gedəcək bir məmur, komision və heyət özü ilə lazım olan yataq və sair bu kimi mayehtacı [ehtiyac şeylərini] aparmalıdır. Əks halda orada müvəqqəti də olsa, qala bilməyəcəkdir.

Şəhərə övdət etmiş iki min nəfərədək əhali şəhərin kənarında dağlardan ağac və küləş toplamaqla komalar yapıb orada yaşayırlar. Əgər hökumət qışadək onlar üçün ev və mənzil tədarük etməzsə, qışda soyuqdan tələf olacaqlar.

Şəhərdə əxzi-əsgər [hərbi çağırış] idarəsi olmadığından, Şamaxı şəhərindən əsgərliyə düşəcək gənclər dəfələrlə Göyçay, Kürdəmir və sair bu kimi məhəllərdən [yerlərdən] nəqliyyat əsbabı olmadığından min dürlü zəhmət və məşəqqətlə və böyük xərclərlə Şamaxıya gəlib təkrar geri qayıtmışlardır. Bu uğurda olan var yoxlarını da xərc etmişlərdir. Şamaxıda ya bir əxzi-əsgər idarəsi təsis etməlidir və yaxud əsgərliyə düşəcək gənclər nə-rədə iqamət edirlərsə, həman məhəlin əxzi-əsgər idarəsində kəndilərini qeyd

etsinlər, bir daha onları izafə xərclər verdirib Şamaxıya göndərməyə ehtiyac qalmasın.

Şamaxıda sükunət edə biləcək yer olmadığından, Şamaxı qazısı indi də Kürdəmirdədir. Camaatın qəzavətə [qazılıq idarəsinə] ehtiyacı olduqda, bu uzun yolu ya piyada və yaxud üç-dörd yüz manat verməklə Kürdəmirə gəlməyə məcburdur.

Şamaxılılar bu qədər fəlakətə məruz olduqları halda təkrar yeni bir fəlakətə uğramışlardır. Bu yaxınlarda orada yangın olub külli surətdə taxıl məhsulatu yanıb tələf olmuşdur. Zərərin miqdarı hələ müəyyən edilməmişdir. Lakin yalnız Hacıqədirlə köyündən 202 min 800 dərz yanmış ki, 70-75 min puda qədər taxıl edir.

Ehtikar [məhkəməlik] Şamaxıda davam edir. Şamaxı xarabalarının ənqazından qalmış dəmirləri yığıb furqonlar ilə Bakıya daşıyırlar. Onlarla bir mübarizə edən yoxdur. Halbuki, Şamaxı əhlinin aparılan o dəmirələrə gələcəkdə böyük ehtiyacı olacaqdır.

Müsahib əfəndi orada olarkən 6 furqon bu kimi şeylərin çıxarıldığını və nəçəlik tərəfindən saxlandığını görmüşdür. Bir də aldığı xəbərə görə bir min ədəd soba (peç) qapısı Şamaxıdan çıxarılmışdır.

Əski hökumət zamanında Şamaxı-Bakı yolu üzərində Arbat və Cəngi istasyonları var idi. Nəilsə indiyədək onlara qaraqol qoyulmamışdır. Əgər onlarda qaraqol təyin edilərsə, bu kimi Şamaxıdan qaçırılan şeylərin qarşısını alar.

Mərazə adlı malakan kəndi yanında vaqə Mərazəli müsəlman kəndi vaxtilə

ermənilər və malakanlar tərəfindən yandırılıb dağıdılmışdır. Sonradan türklərin müvəsiləti [gəlişi] zaman[ı] malakanlar Mərazədən qaçdıqlarından, mərazəlilər öz kəndlərinə övdət etdikdə onun xaraba hala salındığını görərək malakanların kəndində yerləşmişlərdir. İndi malakanlar öz kəndlərinə qayıdıb müsəlmanlar tərəfindən işğal edilən evlərini geri istəyirlər. Bu xüsusda hökumətə müraciət etmişlərdir. Hər halda hökumət bu barədə qərar verərkən müsəlmanların da halını nəzərdə tutmalıdır.

H. S.

MƏTBUAT

Əksinqilab hiyləsi

O gün olmayır ki, erməni qəzetələri kürreyi-ərzin müxtəlif nöqtələrində ermənilər üçün faydabəxş olmayan hər cür hadisəyə əksinqilab adı qoyub Yeni türklərə və onlarla bir yerdə Azərbaycana isnad verməsin.

Daşnakların türk və müsəlmanxor siyasətlərinin nəticəsi olaraq hazırkı Ermənistanda müsəlman cümbüşünü [hərəkətini] Gənc türklər və azərbaycanlılar fitnəsi adlandıraraq, Gənc türkləri və azərbaycanlıları fəsadçılıqda və ittihadı-islamçılıqda ittihamla fəryad qoparırlar.

“Nor aşxatavor”un 137-ci nömrəsində “Əksinqilab hiyləsi” sərlövhesi ilə yazılmış bir məqaləni nümunə olmaq üzrə bittərcümə [tərcümə edərək] qareini-kirama [məhkəmə oxuculara] təqdim edirik:

“Gənc türklərin və onların sadiq müridinin, yəni Azərbaycan Hökumətinin əksinqilab səyləri nəinki qurtarmayır, hətta

gün-gündən kəsbi-rövnəq və vüsət etməkdədirlər [rövnəqlənməkdə və genişlənməkdədir]. Hürriyyətərvər Qarabağda erməni qırğını sazlayan Sultanovlar və Xan Xoyskilər və onların arxalarında gizlənməmiş Yeni türklərin hədsiz iştahalarının intəhası yoxdur.

Axısxa, Qars, Ərzurum, Trabzon, Araz, Naxçıvan “cümhuriyyətlərinin hökumətləri” oynadıqları əksinqilab rolları cümləyə ballıdır. Öylə ki, Ənvərlərin xahişi ilə əmələ gəlmiş cümhuriyyətlərin birisi tərtib üzrə məhv edilir, fəvran [dərhal] başqa bir yerdə əlavə bir cümhuriyyət sazlanır ki, bir azdan sonra o da fəvra [yox] olub yerini qeyrisinə versin.

Jön türklərin və Azərbaycan bəylərinin şu səyləri əcaib bir tərtib üzrə və Zaqafqaziyada müxtəlif lisanlarda çıxan yeni türk qəzetələrinin müavinəti və tədbiri ilə nəticələnir.

Əlan [hal-hazırda] Ermənistan dairəsində olan Naxçıvan nahiyəsində təzə bir əksinqilab macərəsi yapılır. Sədərəkə və Böyük Vedidə üz verən hadisələr də təsadüfi və xüsusi bir iş olmayıb, pişəzvəqət [qabaqcadan] hazırlanmış proqram üzrə icra edilir. Bu hələ işin əvvəlidir. Arxasınca nələr olacağı tezliklə görünər.

Biz onu həman o gündən duyduq ki “Azərbaycan” qəzetəsi sütunlarında “Zəngəzur müsəlmanları[nı]n faciəsi” və Tavadların “Qruziya”sı ona səs və təskinül-qəlb verərək, Naxçıvan müsəlmanlarının dəhşətləri xüsusunda məqalələr yazmağa durdular. Bu cür tədarükat ilə bir zamanda Sədərək ətrafında hadisələr baş verməyə başladı.

Azərbaycan bəylərinin və Tələt-Ənvərin müridlərinin proqramı açıq və ay-

dındır: Qaryaqın-Araz boyu ilə Ordubad-Naxçıvan səmtinə yol açıb Qarabağı və Naxçıvanı biri-birinə mərbut eyləmək [bağlamaq]. Bu şiddətli və imperialist məramnamələrinin əncəmpəzir olması yolunda onlar heç bir vəsilədən [vasitədən] çəkinməyirlər. Halbuki, elə onun özü Ermənistanın zəhmətkeşləri üçün bir təhlükədir. Həman zəhmətkeşlər ona mütəhəmmil olub [dözüb] laqeyd dayanamazlar. Böyük təhlükə qarşısında erməni zəhmətkeşləri gərək ittifaq yapıb hökumətdən tələb etsinlər ki, ən şadid [şiddətli] tədbirlərlə bəylərin əksinqilab hərəkətinə xitam verib, inqilabçı zəhmətkeşlərin başı üstündə asılmış təhlükəni rədd etsin. Bəy hiylələrinə bilatəxir [təxirəsalınmadan] gərək xatimə verilsin. Əks surətdə yeni macəraculuqlar [avanturalar] baş verər.

“Kəsrikin ustadları” gərək bilsinlər ki, erməni zəhmətkeşləri onların əksinqilab hərəkətlərinə laqeyd ola bilməyib öz qan bahası ilə alınan azadlığını müdafiə etməyə hər dəqiqə hazırdır.”

SƏADƏT İDARƏSİNDƏ

Müdiri-möhtərəm!

Qəzetənin 218[-ci] nömrəsi sütünunda dərc olunmuş məktub münasibətilə Səadət idarəsi dəxi bir qaç kəlməni bildirmək istəyir.

Əvvəla, Hacı Səməd [Heydərov] mərhum kəndi həyatında işbu mülkü Səadət idarəsinə notarius vasitəsi ilə hibə [hədiyyə] etmişdi. Böylə ki, qarelərə məlumdur, neçə illər həman mülkdə Səadət

idarəsinin “Səmədiyyə” adı ilə birşöbəli məktəbi davam edirdi və həmin mülkü Hacı Səməd mərhum idarəyə bağışlayan günü Səadət mədrəsəsinin çocuqları həci şərəfinə bir cəşn [ziyafət, məclis] məzkur [deyilən] mülkün həyatında bərpa [təşkil] etmişdilər. Böylə ki, həmin cəşndən əsər olaraq şimdiki də məzkur mülkün divarında əlif [yağ, yağlı boya] ilə yazılmış bir xətt görünür.

Axırlarda Səadət idarəsinin səhlənkərlığından və həci mərhumun maddi cəhətinə əli aşığı olduğundan, Səadət idarəsi nə qədər həci sağdır deyə həman mülkdən mənfəətbərdar olmaq [faydalanmaq] istəməyirdi, lakin həci mərhum olandan sonra üç arvadının hərəsi bir yana mülkü çəkdiyini idarə nəzərə alaraq, mülk sənədlərini notarius pışnihad [təqdim] edib, mülkdə olan hacının varislərini və kirayənişinlərini evdən xaric etməsini onlara xəbər verməsini tələb etdi və [Lev] Tsimmerman notarius dəxi onlara kağız göndərib onları ixrac etdi. Bu şərtlə ki, məhkəmə dəxi ixrac etməsini təsdiq etsin və şimdiki məhkəmə dəxi hibənaməni təsdiq etmişdir.

Böylə ki, mülkün hal-hazırda Səadət idarəsinə təəllüqü [aidiyyəti] vardır və müqavilənamənin bir maddəsində həci mərhum olandan sonra əyalının bir il o mülkdə oturmağa ixtiyarı olduğunu nəzərə alaraq idarə hacının böyük əyalı Kərbəlayi Fatma Kərbəlayi Ağa qızını həman evdə sakin etmişdir.

Təəccüb burasıdır ki, Ağəali Əliyev cənabları yazır ki, məni təhdid edirlər. İdarə bunilə böylə qarelərə məlum edir ki, hər kimsənin bu mülk barəsində etiraz və ya qeyri bir sual-cavabı varsa

Səadət idarəsinə rücu [müraciət] etməlidir və Ağəali Əliyev cənablarını bu bərdə təhdid etmələri biməna və vicdansızlıqdır və bundan əlavə, məlum edirəm şimdiki həman mülk cəmiyyəyə mütəəlliq [aid] olduğu üçün Səadət cəmiyyəti var qüvvəsi ilə təhdid edən əşxasa [şəxslərə] cavab verəcəkdir.

*Səadət idarəsi sədri:
Axund Əbdürrəhim Hadizadə*

BAKI XƏBƏRLƏRİ

Məcburi qərar

Bakı qradonaçalniki böylə bir icbari qərarə elam etmişdir [bildirmişdir]:

Bununla ümumə elan edirəm ki, iyulun 15-dən etibarən hamı qəssab dükanlarında ət bu qiymətə satılacaqdır: mal əti 10 manata, qoyun əti 14 manata. Ət satanlar bu vaxta qədər olduğu kimi indi də lazım qədər ət saxlamalıdır. Bu qanunu pozanlar şiddətli cəzaya cəlb olunacaqlar. Əhalidən rica olunur ki, hər gah qəssablar bu qanuna əməl etməsələr, o saat polis məmurlarına müraciət etsinlər. Polis məcburdur bu qərarə dalınca baxsın və ət satanlar tərəfindən pozularsa, o saat tutub həbs edib məsuliyətə cəlb edilmək üçün məna xəbər versin. Bu qərarə hamı qəssab dükanlarında göz qabağında asılmalıdır.

*Bakı qradonaçalniki əvəzinə
müavini: T. Mahmudov*

Parlaman komisiyonlarında

- Torpaq Komisiyonunda: Parlamanın Torpaq Komisiyonu tərəfindən qəbul edil-

miş yeni Torpaq qanunu üçün komisiyon məruzəçi olaraq Səməd ağa Ağmalıoğlunu və müavin Hacı Hüseyn Əfəndizadəni intixab etmişdir [seçmişdir].

- Fəhlə Komisiyonunda: Parlaman komisiyonlarından Fəhlə Komisiyonu bu vaxta kimi əsla işləməmişdir. Bir dəfə fəaliyyətsizlik üzündən heyəti dəyişmiş olduğuna baxmayaraq, komisiyon bir də təzədən təşkil olmağa möhtac görünür.

- Maliyyə-Büdcə Komisiyonunda: Parlamanın Maliyyə-Büdcə Komisiyonunda əlan [hal-hazırda] yeni Dövlət Bankı nizamnaməsi müzakirə olunur. Nizamnamə təsdiq olandan sonra təsdiq üçün heyəti-ümumiyyə iclasına idxal ediləcəkdir.

Müsavatda

Quba qəzasının Rustov qəryəsində [kəndində] Türk Ədəmi-Mərkəziyyət firqəsinin şöbəsi açılıb, sədrliyə Hacı Yusif Hacıbaba oğlu intixab edilmişdir.

İçki vergisi

Əlan Parlamanın Ləvayehi-Qanuniyyə [Qanun Layihələri] Komisiyonunda spirt içkilərinin vergisini artırmaq layihəsi müzakirə olunur.

Məktəb imarətləri

Şəhər idarəsi Daxiliyyə Nəzarətinə müraciətən rica edir ki, qoşunlar tərəfindən tutulmuş məktəb imarətləri boşaldınsın və bir daha bundan sonra zəbt olunmasına müsaidə [icazə] verilməsin.

Dənizdə

Türüq və Məabir [Nəqliyyat və Rabitə] naziri dəniz işinə baxan ingilis idarəsinə

müraciətən port xərcinin bir qismini öhdəsinə götürməyə razı olduğunu bildirmişdir.

Azərbaycan Kooperasiya qurultayı

Bakı Bəhri-Xəzər Kooperativ İttifaqının təşəbbüsü ilə iyulun 25-də Bakıda Azərbaycan Kooperativ İttifaqlarının qurultayı dəvət edilir. Hər 500 nəfər bir nümayəndə, 1500 - 2 nəfər, 1500-dən yuxarı 3 nümayəndə göndərməlidir.

Qurultayın nizamnaməsi:

- 1) Bəhri-Xəzər Kooperativ İttifaqı dairəsində kooperasiya halı;
  - 2) Məhəllərdən [yerlərdən] məruzələr;
  - 3) Xalq bankı;
  - 4) Müştərək müqavilənamə [Kollektiv müqavilə];
  - 5) Kooperativlərin sənəət təşkili;
  - 6) Təşkilat işləri;
  - 7) Maarif işləri;
  - 8) Kooperativlər və ərzaq işləri;
  - 9) Cari məsələlər.
- “İttihad” şöbəsi

Sırağün 14 təmmuzda “İttihad” firqəsi tərəfindən Balaxana “Qafqaz Masis” mədənində ümumi iclas çağırılmışdır. Əhvali-hazirəyə dair nitqlər söyləndikdən sonra məzkur [deyilən] mədəndə “İttihad” şöbəsi seçkisinə şüru edilmişdir [başlanmışdır]. Nəhayət, zeylə əsamisi mühərrər zatlar [aşağıda adları yazılan şəxslər] intixab olunmuşdur [seçilmişdir]:

Sədr - usta Bayram Novruzzadə; müavini-sədr - Jomat Gərayxanzadə; katib - İbrahim əfəndi Məhəmmədzadə; xəzinədar - Xankişi Kazımzadə; heyəti-idarə üzvləri - Həsən Qocazadə, Hacı Əbülxanzadə, Məhəmməd Əmirzadə, Fəramiz Nağızadə.

Aşqabadda

Dövrən edən şayiata [şayələrə] görə, Aşqabaddakı İran konsulu bolşeviklər tərəfindən qətl edilmişdir.

Tazəşəhərdə

Aldığımız məlumata görə, dabravollar Aşqabaddan Tazəşəhərə köçmüş “Nicat Komitəsini”, başda Zimin olmaq üzrə həbsə almışdılar. Tazəşəhər dabravollar tərəfdən təxliyə edilməkdədir.

Bələdiyyə İdarəsində

- Bələdiyyə İdarəsi Daxiliyyə Nəzarətinə müraciətən məlum etmişdir ki, məktəb mülklərinin əksəri əsgərlər üçün həcz [müsadirə] edilmişdir. Şimdi də şəhərin ən gözəl mülklərindən biri də Bakıda güşadı [açılması] gözlənen darülfünun [universitet] tələbələrini üçün təyin edilmişdir. Böylə gedəcək olarsa, məktəblər bu sənə hişzüssihhəyə müğayir [gigiyenaya zidd] evlərdə dərs oxumaq məcburiyyətində qalmaqla, ətfal miyanında [uşaqlar arasında] bir çox xəstəliklərin baş verməsi də təbii olacaqdır. Bələdiyyə İdarəsi rica etmişdir ki, bu barədə lazımi tədabir itixaz edilsin [tədbirlər görülsün].

- Bələdiyyə İdarəsi Daxiliyyə Nəzarətinə məlum etmişdir ki, Bələdiyyə Məclisi iyunun birindəki iclasında Bələdiyyə İdarəsinin smeta haqqındakı məruzəsini istema etmişdir [dinləmişdir]. Şəhərin bir sənəlik smetası 44 milyon manat açıqlıqla qapanır. Bunu örtmək üçün Bələdiyyə İdarəsinin heç bir vəsaiti olmadığından, qət etmişdir [qərara almışdır] ki, hökumət indində [nəzində] 25 milyon manatlıq istiqraz haqqında təşəbbüsatda bulunulsun. Qəbul edilməzsə, Bələ-

diyyə İdarəsinə 50 milyon manatlıq daxili istiqraz biletləri buraxılmasına icazə verilsin.

Bununla Bələdiyyə İdarəsi rica etmişdir ki, hökumət indində Daxiliyyə Nəzarəti təşəbbüsatda bulunsun.

Bələdiyyə İdarəsinin təsərrüfat cəhətinin fənalığını təsvir etməməklə məlum etmişdir Məclisi-Məbusan təsdiqinədək təcili surətdə fəhlələrə məvacib vermək üçün hökumət Bələdiyyə İdarəsinə 5 milyon manat borc versin.

Birjada

Ruh düşkündür.

Kerenski minliyinə 1400 manatdan artıq verməyirlər. 250 manatlıqların 1000 manatına 1300 manat, xırdaları 18 faizə. İstəyən də azdır.

Nikolay pullarından çox gedən 500-lükdür. 500 manata 1750 manat verirlər. Nikolay yüzlüyü köhnə qayda ilə 320 manata gedir. Xırdalar 100 faizə.

Zaqafqaziya 100-lükləri 2 faiz, qızıl Osmanlı lirəsi 420 manata, ingilis lirəsi 300-dən tutmuş cürbəcür qiymətə gedir. Frank 22 manata, çek 18 manata, İtaliya lirəsi 20 manata, İran tüməni 100 manata.

MÜƏLLİMLƏR İCTİMASINDA

İyulun 13-də bazar günü axşam saat 9 radələrində Bakı kurslarına ətraf köylərdən və qəzalardan dəvət edilmiş müəllimlərin toplanmağından istifadə edərək Bakı Müsəlman Müəllimlər İttifaqı sədrinin binagüzarlığı [sərəncamı] ilə bir

iclas dəvət edilmişdir.

Məqsud [məqsəd] Bakıya toplanan müəllimlərdən bir ətraf müəllimin [müəllimlər] ittifaqı yapmaq təşəbbüsündə bulunduğu üçün haziruna bu barədə bir qədər izahat vermək idi.

Məlumat verildikdən sonra köylərdəki və qəzalardakı sabiq müəllimlərdən əhvalpürsən olub nasıl yaşamaqları xüsusunda məlumat toplandıği vaxt anlaşılmışdır ki, onlardan bir qaç nəfəri Mart faciəyi-əliməsində [faciəli Mart hadisəsində] qətlə yetişmiş, bəzisi də öz əcəli ilə ölmüşdür.

Əlhasil, iclas açılarkən sədrliyə Şirin bəy Səfərəlibəyzadə cənabları və katibliyə dəxi Abbasqulu Vəlixanzadəni intixab edirlər.

Şirin bəy cənabları əvvəl mərhumların ruhlarının ehtiramlarından ötrü ayağa qalxmalarını təklif edir. Sonra [İsrafilzadə] Ağababa bəy Bakı Müsəlman Müəllimlər İttifaqının proqrammasını maddəbəməddə oxumağa başlayır. Bədhə [sonra] İttifaqın təsis edilməsinə şüru olunur [başlanır]. Bu barədə bir qaç münəqışədən sonra iki təklif olunur:

1) Şəhərin içində olan müəllimlərin özlərindən bir idarə seçilsin;

2) Şəhərdə və şəhərin ətrafında olan müəllimlərin iştirakı ilə intixab edilsin.

Təkliflər səsə qoyulur. İkinci təklif ittihadı-ara [yekdillik] ilə qəbul olunur və bununla da Şamaxı və Göyçay qəza və köylərinin müəllimlər ittifaqı təsis edilir. İdarə üzvlərinin seçkisi isə iyulun 14-nə axşam saat 6 radələrinə təyin edilib iclas qapanır.

İyulun 14-də axşam saat 9 radələrində dünkü iclasın məbədi [ardı] olaraq

Şirin bəy Səfəralibəyzadə cənablarının təhti-sədarəti [sədrliyi] ilə iclas acılır. Şamaxı və Göyçay qəzalarının hər birindən ayrı-ayrı bir idarə seçilməkdən ötrü camaat iki yerə təqsim olunur [bölünür]. 20 nüfusedən [nəfərdən] ibarət Şamaxı qəzasının müəllimləri və 30 nəfərdən ziyadə Göyçay qəzasının müəllimləri heyəti-idarə üzvlərinin inxibatına şüru edib namizədlərini göstərilər. Hər iki qəzanın seçkisi Amerika – yeni üsul ilə olur. Hər bir idarəyə 7 üzv intixab edilməsi əksəriyyətlə qəbul olunur və üzvlər seçilir.

ERMƏNİSTANDA

Müsəlman kəndlərinin təxribi

Xariciyyə Nəzarəti Ermənistanda bir neçə müsəlman kəndlərinin dağılmasını təsvir edici teleqram almışdır:

İyul ayının 4-də gecə topçuların iş-tirəki ilə erməni qoşunları Böyük Vedi, Çənan kəndi, Qələvan, Qaşlı və digər bir neçə kəndləri əhatə edib topla kəndləri atəşə basmışlardır. Adları zikr edilən kəndlərdən başqa kəndlərin əhalisi qaçmağa müvəffəq olmuşlardır. Fəqət həmin yuxarıda söylənən kəndlərin əhalisi ermənilərə mane olmağa başlayırlar. Erməni qoşunları Böyük Vedi kəndi altında mükəmməl məğlubiyətə düşər olmuşlardır. Onlar özlərinin məğlubiyətini bununla izah edirlər ki, guya müsəlmanların miyanında [arasında] türk əsgərləri də var imiş. Ermənilər tərəfindən atəşə tutulan müsəlman kəndlərinin heç birində və müsəlman dəstələrində türk əsgərləri yox idi. Əlbəttə, bu cürə xəbərlərə təəccüb etməməlidir. Çünki mü-

səlmanlar arasında türk əsgərləri var deyən xəbərlər erməni mənabeyindən [mənbələrindən] bildirilmişdir ki, buna ingilis heyəti də inanır.

İyul ayının 4-də sübh vaxtı Böyük Vediyə Kotandağ tərəfindən ermənilərin Sason alayı yetişir. Müsəlmanlar ermənilərin yanına Zeynalabdin Şıxəli oğlu və Nəsrulla bəy Bəşir bəy oğlu namlar nümayəndə sifəti ilə göndərilmişlər. Hər iki nümayəndə qətl edilib, bu haldan sonra kəndləri dəhşətli surətdə top atəşinə basmışdır. Sason alayının müavinətinə ikinci bir erməni alayı da gəlib dərhal birlikdə müsəlmanlara qarşı hərbi açırırlar. Davamlı həmlədən sonra erməni dəstələri ricətə [qaçmağa] başlayırlar və bu ricətdə öz hissələrinin qismi-küllisi tələf olur.

Bu teleqramlar münasibətilə Xariciyyə Nəzarəti ingilis qüvəyi-əsgəriyyəsinin [ordusunun] Bakıda olan Baş komandanına müraciət edərək təvəqqe etmişdir ki, Ermənistan qoşunlarının müsəlman əleyhinə açdıqları bu məzəlim və qıtala [zülüm və qırğına] qarşı ciddi tədbirlər ittihaz etlən [tədbirlər görsün]. Zira ermənilərin müsəlmanlar əleyhinə açdıqları hərbi gərəklər Ermənistan və gərək Azərbaycan müsəlmanlarını artıq həyəcana salmışdır və mümkündür ki, arzu edilməyən hallar əmələ gəlsin və ermənilərlə müsəlmanlar arasında hüsn-ələqə başlanılması barəsində atılan qədəmlərə, ittihaz edilən tədbirlərə əngəl törətsin.

Bununla Xariciyyə Nəzarəti göstərir ki, İrəvan quberniyasında ermənilərin müntəzəm qoşunlarının müsəlman kəndlərinə təcavüz etmələri birinci şey deyildir. Binaənileyh [ona görə], Azərbaycan

Hökuməti ümidvardır ki, İngiltərə Komandanlığı axirüləmr [nəhayət] ermənilərin bu kimi təcavüzkarənə hərəkətinə bir sədd qoyar.

Ermənistan məsələsinə dair

Ermənistanın işlərinə baxan Amerika Komitəsinin üzvü Cerard Komitəyə atəski müləhizətinə [fikirlərini] təqdim etmişdir:

1) Ermənistan hüdudu məsələsinin həllini gözləməyib Parisdə erməni sülh mürəxxəsləri [nümayəndələri] Ermənistan Hökuməti nümayəndəsi ədd [hesab] edilsinlər, ta ki məmləkətdə hökmfərma olan [hökm sürən] hazırkı haləti yaxşılaşdırmaq və Ermənistana qərz [borc] vermək mümkün olsun.

2) Qafqaziya Ermənistanına bir milyon möhtaclar üçün məkulat [ərzaq] və 50 min kişilik ordu üçün ləvaziməti-hərbiyyə idxal edilsin. Bu şərtlə ki, həman şeylərin qiymətini hazırkı və onun yerini tutacaq hökumət versin.

3) Ermənistan nümayəndələri təqdim etdikləri xəritə üzrə Ermənistanın işğal edilməmiş nöqtələri Müttəfiqlər qüvvəti İngilis-Amerika zabiti təhti-komandasında [komandanlığı altında] olmaq şərti ilə və erməni dəstələri tərəfindən işğal edilsin.

Amerika hökuməti gərək Amerikada yaşayan ermənilərdən 10 min nəfərlik bir əsgəri dəstə təşkil edib bunların cümləsinə Amerika qoşun hissələrində xidmətdə bulunan erməni əsgərlərini də daxil edib vətənlərinə xidmət üçün Ermənistana göndərsin. Sülh Konfransının Amerika heyəti 2-ci üzvü [Edvard] Hauza dəxi bu məaldə [məzunda] bir teleqram

göndərilmişdir. O da cavabında böylə bir teleqram göndərmişdir:

“Ceyms Cerard! Ermənilərin halı həmişə bizim diqqətimizi cəlb edibdir və biz həmişə əhvalın təğyir-təbdilinə [dəyişməsinə] diqqətlə fikir veririk. Təqdim etdiyiniz layihə layiqi-diqqət olub Ermənistan da hökmfərma vəziyyətin düzəlməsi üçün tərtib edilmiş proqramın icrasına artıq kömək yetirə bilər.”

- “Nor aşxatavor” erməni teleqraf agentəliyi xəbər verir ki, Çürüksuda rus bayrağı endirilib yerinə ingilis sancağı nəsb edilmişdir [asılmışdır].

- İyulun 6-da Batumda yerlilərdən təşkil edilmiş korpus nəfəratından [əsgərlərindən] 250 kişilik bir dəstə Novorossiyskə göndərildi. Dəstə nəfəratının əksəri ingilis əlbəsi [paltar] geymiş ermənilərdir. Batum əhalisini məhəlli [yerli] qolorduya yazılmaq dəvətnaməsi məqtul general [Aleksandr] Natiyevin ərkani-hərb [qərargah] idarəsi qapısından qoparılıb xahiş edənlərin siyahısı tərtibinə xitam verilmişdir.

- Ərkani-hərb müdiri Dıbenko Yekaterinodara azim olmuşdur [yola düşmüşdür].

- “Qruziya” qəzetəsindən iqtibasən həman qəzetə yazır ki, Könüllü ordu komandanı yekşənbə [bazar] gecəsi Osetiyaya kazaklardan mürəkkəb [ibarət] böyük bir cəza dəstəsi göndərmişdir. Bunun müqabilinə osetinlər kazaklara eləni-hərb etmişlər. Mühəribə qanlı bir surət kəsb edə bilər.

İtibdir

Ələsgər Məhəmməd İbrahim oğlu. 12-13 yaşında. Başında çal papaq və əyində qara pencək. Bu gün 7 gündür itibdir. Onun bərəsində məlumatları olanlardan acizənə xahiş edirəm gəlib bu adresə xəbər versinlər: Bazarnı küçə, nömrə 93. Mirzə Məhəmməd oğlunun dükanı.

5439

Bağ satılır

Pirşağıda Hacı Mirvəhab Seyidkamil oğlunun bağı, Hacı İmaməli oğlunun bağı yanında. Xahiş edənlər bu adresə müraciət edə bilərlər. Tatarski, nömrə 33.

5435

Diş həkimi**E. S. Karşteynbaumun**

Dişlər ağrısız çəkirlər və qızıl dişlər qayırırlar. Ünvan: Sisyanovski, nömrə 41, Çadrovının küncündə. Telefon nömrə 22-08. Qəbul edir: 8-dən 1-ədək; 5-dən 7-ədək.

İyul ayının 1-dən naxoşları Buzovnada Zərbəli Şeyxəli oğlunun bağında qəbul edir. Şəhərdə isə asistentka R. Q. Risqind qəbul edir.

Diş həkimi B. L. Levin

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Dişləri ağrısız çəkir. Kabinədə diş çıxığı laboratoriyası vardır. Qızıl ənglər, qızıl köklər, kauçuk işləri. Qəbul edir səhər saat 9-dan 1-ədək, axşam saat 4-dən 8-ədək. Adres: Sisyanovski, nömrə 7, Qubernskinin küncündə.

10257

Doktor S. İ. Zaks

Zöhrəvi, dəri, sifilis və daxili naxoşluqlarını qəbul edir. 606 və 914 müalicə. Naxoşları hər gün qəbul edir səhər saat 7-dən 8-ədək, axşam saat 6-dan 8-ədək. Vorontsovski küçə nömrə 43, 2-ci mərtəbə. Telefon nömrə 32-56.

10237

**Bəhri-Xəzər İstehlak Cəmiyyəti
“Kooperatsiya” müalicəxanası**

Hər növ naxoşluqlar qəbul olunur. Müalicə haqqı üzvlərdən 4 rublə, qeyrilərdən isə 6 rublə. Bolşoy Morskoy küçə, Tarqovının küncündə Həsənovun evində, yolu Bolşoy Morskoydan. Telefon nömrə 26-90.

Əmrəzi-daxiliyyə [daxili xəstəliklər] 9-11 Balayan

Mədə naxoşluğu 12-2 Mejebovski; 4-6 A. Seyidov

Əmrəzi-əsəbiyyə [əsəb xəstəlikləri] 12-2 Şmirqeld

Cərrahiyyə 9-11 Sander

Uşaq naxoşluğu 9-11 Rabinoviç; 4-6 Bron Arvad naxoşluğu və mamalıq 9-11 Pines; 12-2 arvad həkimi Şapiro-Rotman; 4-6 S. Seyidov[a]

Dəri və zöhrəviyyə 9-11 O. Şamkoryan; 12-2, 4-6 Pernik

Göz naxoşluğu 9-11 Cəfərov; 4-6 arvad həkimi Qeqamyan

Qulaq və boğaz ağrısı 12-2 B. K. Finkelşteyn;

Diş ağrısı 9-11 Suşon-Sivkina; 4-6 İtkin

Müalicəxana müdiri bakterioloq Lyubaxşevskaya

Müalicəxanada konsultasiyalar icra olunur. Operasiya, konsultasiya razılıq ilə. Çiçək döyülür, şəhadətnamə verilir. Analiz qəbul olunur. 606 və 914 müalicəsi.

10208

Xüsusi müsəlman təvəllüdxanası**Gövhər xanım Qazızadə**

Vəzi-həml edənlər hər bir vaxt, gələn xəstələr isə hər gün səhər saat 10-dan 2-yə kimi qəbul edilirlər. Təvəllüdxanada əməliyyatı-cərrahiyyə (operasiya) icra edilib, doktor Tsentner konsultasiya yapır. Feldşeritsamama Vasserman çiçək döyür, yara bağlayır və iynə vurur. Adres: Armyanski küçə nömrə 13. Telefon nömrə 58-39.

T-321

Bəhri-Xəzər dənizində posta, sərnişin və yük gəmilərinin hərəkəti**Bakı-Ənzəli**

15-ci körpüdən səşənbə [çərşənbə axşamı], cümə və bazar günləri saat 4-də.

Bakı-Tazaşəhər (Krasnovodsk)

15-ci körpüdən düşənbə [bazar ertəsi], çahərşənbə və cümə günləri saat 4-də.

Bakı-Salyan

19-cu körpüdən bazar, səşənbə, çahərşənbə və cümə günləri saat 4-də.

Bakı-Ənzəli-Şahsavar-Məşhədsər-Bəndər Gaz və geri

17-ci körpüdən çahərşənbə günü saat 4-də.

Bakı-Həsənquli-Bəndər Gaz-Məşhədsər və geri

17-ci körpüdən səşənbə günü saat 4-də.

Petrovsk-Fort-Aleksandrovska və geri

Paroxodlar Petrovskdan pəncşənbə [cümə axşamı] günləri saat 4-də çıxırlar.

Bakı-Petrovsk

15, 25 və 24-cü körpülərdən səşənbə, pəncşənbə və şənbə günləri saat 12-də.

Qeyd: Lənkərana və Astaraya paroxodların gedişi ayrıca elan olunacaqdır.

T-164

Arvad diş həkimləri**Z. A. Şextər və xanım**

Dişlər ağrısız çıxarırlar. Qızıl qapaq, qazma və hər növ qayıрма dişlər. Dişlərin yaxşı qayıdırılması təmin olunur. Kənardan gələn üçün tezliklə görülür. Qiymətlər münasibdir.

Qəbul olunur səhər saat 9-dan 2-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək. Voronsovski küçə 17 nömrəli evdə, paradnı qarpidan.

10218

Diş həkimi S. M. Hamburg

Nikolayevski nömrə 29, Parlaman qarşısında. Telefon nömrə 5-96. Kauçuk və qızıl üzərində süni dişlər qayırır. Dişləri ağrısız çəkir.

10239

**Berlin Darülfünunu doktoru
S. İ. Kopelioviç**

Daxiliyyə və əsəbiyyə naxoşluqları qəbul edir səhər saat 10-dan 1-ədək, axşam saat 5-dən 7-yədək. Adres: Vorontsovski küçə nömrə 17, 2-ci mərtəbə. Telefon nömrə 50-28 və 93.

10244

Doktor M. D. Mdivani

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Qəbul edir: arvad, daxili və cərrahiyyə naxoşluqlarını Voronsovski-Qubernski küçələrin küncündə, ev nömrə 15, telefon nömrə 06-78.

Axşam isə öz evində, Balaxanski-Maqazinni küçələrin küncündə (Müsəlman məscidi qarşısında), telefon 20-67, saat 5-dən 8-ədək.

5425

Bakı Şəhər İdarəsi bununla elan edir ki, iyul ayının 17-də, 1919[-cu] ildə səhər saat 10-da Petrovsk meydanında qovun, qarpız satmaqdan ötrü olan yerləri müvəqqəti olaraq icarəyə verməkdən ötrü torq [hərrac] təyin edilibdir. Təfəsilatı Şəhər İdarəsinin Ziraət (yer) şöbəsində bilmək olar.

T-176

Müvəqqəti müdir:**Xəlil İbrahim**

“QEYD VƏ ŞƏRHLƏR**Teleqraf xəbərləri**

səh. 287. “Berliner tageblatt” [Berliner Tageblatt]: 1872-1939-cu illərdə Berlində nəşr olunan almanca qəzet.

“Vorvart”: Almaniya Sosial-Demokrat Partiyasının orqanı olan və əsası 1876-cı ildə qoyulan “Forverts” [Vorwärts] (“İrəli”) qəzeti nəzərdə tutulur.

səh. 288. “Aftonbladet” [Aftonbladet]: Stokholmda nəşr edilən gündəlik qəzet. Əsası 1830-cu ildə qoyulmuşdur.

“Karransa”: qəzetdə bu soyadı təhrif edilmişdir.

Sülh ətrafında

səh. 289. “Prins Henrix Prusski”: Prussiya şahzadəsi Henrix Albert Vilhelm nəzərdə tutulur.

Qəzetələrdən

səh. 291. “Tiflis qəzetəsi”: Gürcüstanda nəşr edilmiş “Tiflisskaya qazeta” nəzərdə tutulur.

Türkiyədə

səh. 291. “Nyu-York herald” [New York Herald]: 1835-1924-cü illərdə Nyu-Yorkda nəşr edilmiş qəzet.

“Gənc türklər” (yaxud “Jön türklər”): Osmanlı imperiyasında sultan II Əbdülhəmidə müxalif gənc ziyalılar nəslinin meydana gətirdiyi siyasi hərəkət.

Nəzarətlərdə

səh. 294. “Amerika Komitəsi”: Erməni və suriyalılara yardım üzrə Amerika Komitəsi [American Committee for Armenian and Syrian Relief] nəzərdə tutulur. Əsası 1915-ci ildə qoyulan təşkilat əvvəlcə Osmanlı imperiyasının erməni və assuriyalı təbəələrinə yardım

məqsədi güdüdü. Sonrakı dövrlərdə Yaxın Şərqə yardım üzrə Amerika Komitəsi [American Committee for Relief in the Near East] və Yaxın Şərq Fondu [Near East Foundation] adıyla fəaliyyətini davam etdirmişdir.

Yeni notarius intixab ediləcəkdir

səh. 296. “süls”: dini vergi növü, “üçdə bir” mənasına gəlir.

“nəfəqə”: boşanan qadına, keçmiş əri tərəfindən ödənen pul.

Naxçıvan məktubati

səh. 296-297. “qəhvə (?) gətirdi... gecə və gündüz (?) bu xüsusda...”: sual işarələri qəzetdə getmişdir.

“para (?) göndəriniz”: sual işarəsi qəzetdə getmişdir.

səh. 298. “Erməniyə rəiyyət olmayaq deyə”: qəzetdə “olmayaq” yerinə “olmayıb” getmişdir.

Şamaxı haqqında

səh. 299. “troyka”: üç atın çəkdiyi ekipaj, araba.

Mətbuat

səh. 301. “Yeni türklər” (yaxud Gənc türklər; Jön türklər): Osmanlı imperiyasında sultan II Əbdülhəmidə müxalif gənc ziyalılar nəslinin meydana gətirdiyi siyasi hərəkət.

“tavad” (yaxud “tavadi”): Feodal Gürcüstanında knyaz titulu.

“Qruziya”: 1918-1921-ci illərdə Tiflisdə rus dilində nəşr edilən gündəlik qəzet. Heç bir partiyanın orqanı olmadığını elan etsə də, bu qəzet əslində gürcü millətçilərinin görüşlərini əks etdirirdi.

Səadət idarəsində

səh. 302. “Qəzetənin 218-ci nömrəsi sütununda dərc olunmuş məktub”: söhbət “Azərbaycan” qəzetinin 7 iyul 1919-cu il ta-

rixli 218-ci nömrəsində Ağaəli Əliyev tərəfindən yazılan “Açıq məktub”dan gedir.

Müəllimlər ictimiasında

səh. 305. “iyulun”: bu yazıda hər yerdə “iyulun” yerinə “eylülün” getmişdir.

Ermənistanda

səh. 307. “Ermənistanın işlərinə baxan Amerika Komitəsi”: 1918-ci ilin dekabrında erməni əsilli Amerika siyasi xadimi Vahan Kardaşyan tərəfindən yaradılan və Ermənistanın müstəqilliyinin tanınması uğrunda fəaliyyət göstərən Ermənistanın Müstəqilliyi Uğrunda Amerika Komitəsi [American Committee for the Independence of Armenia] nəzərdə tutulur.

“Çürüksu”: Qaradəniz sahilində Kobuleti şəhəri nəzərdə tutulur.